

Justitieutskottets yttrande 2023/24:JuU4y

En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet beslutade den 4 april 2024 att ge justitieutskottet tillfälle att senast den 25 april 2024 yttra sig över proposition 2023/24:93 och följdmotionen samt partimotion 2023/24:2669 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkandena 172 och 173 i de delar som berör justitieutskottets beredningsområde.

Justitieutskottet har beslutat att yttra sig över propositionen och över partimotion 2023/24:2669 (MP) yrkandena 172 och 173 samt kommittémotion 2023/24:2859 (SD) i de delar som berör justitieutskottets beredningsområde.

Utifrån de utgångspunkter som justitieutskottet ska beakta anser utskottet att konstitutionsutskottet bör tillstyrka regeringens lagförslag och avstyrka motionsyrkandena.

I yttrandet finns en avvikande mening (SD).

Utskottets överväganden

Propositionen

Samhället har ett ansvar för att kunskap om Förintelsen och andra folkmord förs vidare och för att hindra att något liknande sker igen. I Sverige finns ett starkt straffrättsligt skydd mot hatpropaganda som har rasistiska grunder. Det finns dock anledning att i lagstiftningen ge ännu tydligare uttryck för samhällets avståndstagande från bl.a. förnekandet av Förintelsen.

Regeringen föreslår därför att bestämmelserna om hets mot folkgrupp i tryckfrihetsförordningen och brottsbalken förtydligas och att tillämpningsområdet utvidgas i viss mån på så sätt att

- förnekelse av Förintelsen och vissa andra internationella brott uttryckligen kriminaliseras
- det av lagtexten tydligt framgår att regleringen omfattar uppmaning till våld
- enskilda personer i de skyddade grupperna får skydd och därigenom målsägandestatus och rätt till skadestånd.

I propositionen redogör regeringen för att antisemitism och hatbrott utgör ett allvarligt problem (för denna redogörelse se s. 7 f.). Det anges även att Europeiska kommissionen (nedan kommissionen) invänder mot det svenska genomförandet av det s.k. rasismrambeslutet¹ och att Sverige riskerar en fördragsbrottstalan.

I det följande redogörs i korthet för de ändringar som föreslås i brottsbalkens bestämmelse och som därmed rör utskottets beredningsområde.

Förslag om ändring i bestämmelsen om hets mot folkgrupp i brottsbalken

Det införs ett särskilt straffansvar för förnekelse av Förintelsen och vissa andra brott

Regeringen gör bedömningen att offentligt urskuldande, förnekande och flagrant förringande av Förintelsen och vissa andra brott redan i dag omfattas av bl.a. bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Att så är fallet framgår dock inte uttryckligen av lagtexten.

I syfte att förtydliga lagstiftningen föreslår regeringen att det ska införas ett nytt andra stycke i 16 kap. 8 § brottsbalken där det uttryckligen anges att det är kriminaliserat att förneka, ursäka eller uppenbart förringa ett brott som utgör eller motsvarar folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelse eller aggressionsbrott enligt ett avgörande som har meddelats av en svensk domstol eller av en erkänd internationell domstol för brott mot folkrätten och som fått

¹ Rådets rambeslut 2008/913/RIF av den 28 november 2008 om bekämpande av vissa former av och uttryck för rasism och främlingsfientlighet enligt strafflagstiftningen.

laga kraft, om gärningen är ägnad att uppmåna till våld mot, hota eller uttrycka missaktning för en sådan grupp eller enskild som avses i bestämmelsen.

Regeringen anger att det finns ett värde i sig att den svenska lagstiftningen förtydligas, och då särskilt i förhållande till de krav som ställs i rasismrambeslutet. Det är en allmän och självklar grundsats att straffbestämmelser ska vara så tydliga som möjligt för att den enskildes rättssäkerhet ska kunna garanteras. Det finns därutöver flera andra skäl för en ändring. Genom en tydligare lagstiftning finns förutsättningar att i större utsträckning motverka antisemitiska och andra hatbrott. Ett sådant förtydligande kan också bidra till en mer effektiv lagföring. Vidare utgör den föreslagna bestämmelsen ett viktigt led i att skydda och upprätthålla minnet av allvarliga brott som vissa grupper utsatts för och en möjlighet för offren och deras anhöriga att få upprättelse och rättvisa.

Regeringen framhåller att den föreslagna bestämmelsen inte ska hindra en saklig debatt och att det därför finns flera straffrättsliga begränsningar i lagförslaget.

Hets mot folkgrupp ska uttryckligen omfatta gärningen att uppmåna till våld

Regeringen föreslår att bestämmelsen om hets mot folkgrupp förtydligas så att det uttryckligen framgår av lagtexten att gärningen uppmåning till våld är kriminaliserad. Regeringen anser dock att uppmåning till våld redan är kriminaliserat, främst genom bestämmelsen om hets mot folkgrupp, och att Sverige redan i dag uppfyller kraven enligt rasismrambeslutet i denna del. Det innebär att regeringen inte delar vissa remissinstansers bedömning att förslaget om att lägga till uppmåning till våld i lagtexten innebär att det straffbara området utvidgas. Regeringen bedömer att det trots allt finns skäl att förtydliga bestämmelsen. En fördragsbrottstalan är oviss, riskerar att bli kostsam för Sverige och bör undvikas. Enligt regeringen finns det också ett värde i sig att kodifiera praxis bl.a. eftersom lagstiftningen blir tydligare och mer förutsebar. Till det kommer att ett tydligare avståndstagande från hatpropaganda har ett värde i sig i ett demokratiskt samhälle.

Straffansvaret ska även gälla gärningar mot enskilda i de skyddade grupperna

Regeringen föreslår att straffansvar för hets mot folkgrupp ska gälla också då uttalandet eller meddelandet som sprids avser en enskild som tillhör en sådan grupp som skyddas av bestämmelsen. Flera remissinstanser ifrågasätter om, eller gör gällande att, förslaget innebär en utvidgning av det straffbara området och inte ett förtydligande. Regeringen instämmer i att förslaget visserligen innebär att bestämmelsen om hets mot folkgrupp får ett något utvidgat tillämpningsområde. Ur ett bredare straffrättsligt perspektiv innebär dock ändringen inte någon reell utvidgning av det straffbara området, i bemärkelsen att något som i dag är tillåtet blir otillåtet. Även om svensk rätt redan straffbelägger uppmåningar till våld eller hat mot individer finns det skäl som

talat för att ändra bestämmelsen om hets mot folkgrupp så att den uttryckligen omfattar även hetsgärningar mot enskilda personer i de skyddade grupperna. Enligt regeringen är ett viktigt perspektiv att enskilda då ges ett uttryckligt skydd mot kränkningar på de grunder som omfattas av hets mot folkgrupp. Lagändringen bidrar därmed till ett tydligare erkännande av den särskilda typ av kränkning som dessa gärningar innebär för dem som utsätts, eftersom de hatbrottsmotiv som bestämmelsen ger uttryck för inte framgår av andra mer allmänt hållna straffbestämmelser. Lagstiftningen blir också tydligare och mer förutsebar i fråga om hetsgärningar mot enskilda. Regeringen konstaterar vidare att kommissionen i överträdelseärendet mot Sverige har kritiserat det svenska genomförandet av rasismrambeslutet när det gäller gärningar mot enskilda i de skyddade grupperna.

Brottsrubriceringen ringa hets mot folkgrupp införs

Regeringen föreslår att det införs en särskild brottsbeteckning för ringa brott i ett nytt tredje stycke och att regleringen av grovt brott flyttas till ett nytt fjärde stycke. Varken det ringa eller det grova brottet ändras i sak.

Lagförslagets förhållande till yttrandefriheten

Regeringen bedömer att de föreslagna lagändringarna inte innebär att yttrandefriheten inskränks ytterligare (för en närmare redogörelse för detta, se propositionen s. 28 f.).

Ikraftträdande

Lagändringen i 16 kap. 8 § brottsbalken föreslås träda i kraft den 1 juli 2024.

Motionerna

I kommittémotion 2023/24:2859 föreslår Matheus Enholm m.fl. (SD) ett tillkännagivande om att lagförslagets effekter ska utvärderas fem år efter respektive lags ikraftträdande.

I partimotion 2023/24:2669 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 172 föreslår motionärerna ett tillkännagivande om kriminalisering av förnekelse av bl.a. Förintelsen. Motionärerna anför att bl.a. förnekelse av folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser ska kriminaliseras som hets mot folkgrupp. I samma motion yrkande 173 begärs ett tillkännagivande om att enskilda brottsoffer ska få ett bättre skydd av bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

Utskottets ställningstagande

Utskottet ser positivt på regeringens förslag om att förtydliga och i viss mån utvidga bestämmelsen om hets mot folkgrupp i brottsbalken. I likhet med regeringen anser utskottet att det finns anledning att i lagstiftningen ge ännu tydligare uttryck för samhällets avståndstagande från bl.a. förnekande av

Förintelsen. Antisemitism och hatbrott utgör ett allvarligt problem och en tydligare lagstiftning medför, utöver att den blir mer förutsebar, bl.a. ökade möjligheter att motverka antisemitiska och andra hatbrott. Därtill kommer att kommissionen invänder mot det svenska genomförandet av rasismrambeslutet.

Utskottet instämmer vidare i regeringens bedömning att förslaget inte innebär någon reell utvidgning av det straffbara området. Regeringen är också tydlig med att den föreslagna bestämmelsen om förnekelse av Förintelsen och vissa andra brott inte ska hindra en saklig och vederhäftig diskussion om t.ex. folk mord. Utskottet anser sammantaget att de avgränsningar som regeringen föreslår för det straffbara området är tydliga och välavvägda och att förslaget har fått en ändamålsenlig utformning. Utifrån de utgångspunkter utskottet har att ta hänsyn till anser justitieutskottet därmed att konstitutionsutskottet bör tillstyrka regeringens lagförslag. När det gäller motion 2023/24:2669 (MP) yrkande 172 och 173 konstaterar utskottet att förslagen – i den del som berör justitieutskottets beredningsområde – får anses tillgodosedda genom lagförslaget. Enligt utskottet finns det vidare inget behov av ett sådant tillkännagivande om en utvärdering av lagförslagets effekter som föreslås i motion 2023/24:2859 (SD). Konstitutionsutskottet bör därför avstyrka motionsyrkandena.

Stockholm den 25 april 2024

På justitieutskottets vägnar

Richard Jomshof

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Richard Jomshof (SD), Louise Meijer (M), Petter Löberg (S), Mikael Damsgaard (M), Anna Wallentheim (S), Katja Nyberg (SD), Charlotte Nordström (M), Gudrun Nordborg (V), Torsten Elofsson (KD), Ulrika Liljeberg (C), Rasmus Ling (MP), Martin Melin (L), Mats Arkhem (SD), Sanna Backeskog (S), Lars Isacson (S), Sara-Lena Bjälkö (SD) och Marcus Wennerström (S).

Avvikande mening

En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp (SD)

Richard Jomshof (SD), Katja Nyberg (SD), Mats Arkhem (SD) och Sara-Lena Bjälkö (SD) anför:

Flera remissinstanser gör gällande att de föreslagna ändringarna riskerar att medföra oönskade följder. Förslaget kan medföra bl.a. att det blir svårt att avgränsa det straffbara området och det finns en risk för att det straffbara området utvidgas. Förslaget riskerar därmed att hämma diskussioner och samtal om bl.a. folkmord och aggressionsbrott. Lagförslaget väcker även flera frågor om hur bestämmelsen om hets mot folkgrupp ska tillämpas. Förslaget synes inte reglera förnekelse av folkmord och andra internationella brott som kan utgöra hets mot folkgrupp när dessa inte har fastställts av en svensk eller av en erkänd internationell domstol.

Enligt vår mening riskerar den föreslagna ändringen att gå längre än vad som är nödvändigt och inte träffa det avsedda området med tillräcklig precision. Frågan är om en inskränkning i yttrandefriheten då är motiverad. Vi anser att det ändå finns skäl att förtydliga den nu gällande lagstiftningen, men att lagförslagets effekter ska utvärderas fem år efter ikraftträdandet för att säkerställa att ändringen inte har lett till att remissinstansernas farhågor har besannats. Konstitutionsutskottet bör därför tillstyrka motion 2023/24:2859 (SD).